

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראל זצ"ל

אסור להאכיל צפרדעים – לא להלבנת פנים!!!

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

תופעת ה"שיימינג" ברשתות החברתיות התבררה כמסוכנת ביותר. הסכנה חמורה כפל כפליים כשמדובר בילדים ובני נוער. נתייחס אל התופעה דרך הפרשה וגם נציע פתרון חלקי. אחד הנסים הגדולים של יציאת מצרים, קשור למכת צפרדע, על פי המדרש. הכתוב מלמדנו:

"וְשָׂרְץ הַיָּאֵר צְפַרְדְּעִים וְעָלוּ וַיָּבֹאוּ בְּכִיטָהּ וּבְחֶדֶר מִשְׁכָּבָהּ וְעַל מִטְתָּהּ וּבְבֵית עֲבָדָיָהּ וּבְעַמֻּקָּהּ וּבְתַנּוּרֶיהָ וּבְמִשְׁאָרוֹתֶיהָ" (שמות ז' כח).
חז"ל דרשו: "אימתי משארת מצויה אצל התנור, בשעה שהוא חם, מלמד שהיו הצפרדעים משליכות עצמן לתוך התנור, ויורדות לקדש שמו של הקדוש ברוך הוא, ומה פרע להם הקדוש ברוך הוא, כל הצפרדעים שבמצרים מתו, שנאמר וימותו הצפרדעים מן הבתים ומן החצרות ומן השדות (שמות ח' ט), ואותן שירדו לתנור לא מתו, מפני שמסרו עצמן לשריפה, לקיים גזירתו של הקדוש ברוך הוא, לפיכך עלו חיים מן התנור, וירדו ליאור" (מדרש תהלים (שחר טוב; בובר) מזמור כח).
חז"ל לימדונו גם שחנניה מישאל ועזריה למדו מן הצפרדעים. וז"ל המדרש: "תודוס איש רומי אומר דרשו חנניה מישאל ועזריה (קל וחמר) ואמרו ומה אם צפרדע שאין להם זכות אבות, ועל ידי שמסרו עצמן על קדושת השם ניצולו, אנו בני אברהם יצחק ויעקב, ונצטוונו על קדושת השם, ועתיד ליפרע לנו שכר שלם, על אחת כמה וכמה שאנו חייבין למסור נפשינו על קדושת השם" (שם).

הקפיצה לכבשן האש מופיעה גם בנושא לכאורה אחר לגמרי. כשתמר עמדה להיות מושלכת לכבשן האש היא החליטה שלא לבייש את חמיה יהודה והעמידה בפניו את הבחירה:

"הוא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותאמר הפר נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה"
(בראשית ל"ח כה).
בסוגיא במסכת סוטה הקשו: "ותימא ליה מימר!" (למה לא הטיחה תמר בחמיה את האמת, אתה אשם!!!) ותרצו "אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב...אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי: נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים. מנלן? מתמר" (דף י"ב).

המסקנה ברורה! אין לך מעולה מחיים שיש בהם - קידוש שם שמים, ואין לך מגונה - מהלבנת פני חבר או חברה ברבים!!!
על ההורים, המנחכים, ראשי תנועות הנוער וכמובן הרבנים לעשות כל מאמץ כדי מנוע תופעות של ביוש, מכל סוג שהוא, בוודאי תוך שימוש בטכנולוגיה החדשה של הרשתות החברתיות. למדנו כבר שכלי רב עוצמה זה, אומנם יכול לשמש לדברים טובים כמו גיוס תמיכה ציבורית ואמצעים למטרות נעלות וחשובות. אבל, כלי זה יכול גם לגרום להרס וחורבן.
גורמים חינוכיים המאפשרים שימוש בטכנולוגיה לקשר חברתי ולימודי, חייבים לעמוד על כך שבכל קבוצה של חברים צעירים ישתתף מבוגר בצורה גלויה אבל פסיבית. 'המבוגר האחראי' יתערב בנעשה רק ברגע שהטכנולוגיה תשמש כלי לביוש או פגיעה מכל סוג שהוא. מדובר בדיני נפשות!

הבה נלמד מהצפרדעים וגם מתמר את הדרך הנכונה!
לא לבייש, לא לפגוע, לקדש שם שמים בהליכותינו.

לע"נ ר' אליהו כרמל ז"ל נלבי"ע ח' באייר תשע"ו	לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לע"נ ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט
לע"נ יחזקאל צדיק ז"ל, נלבי"ע י"א באייר תשע"ו	לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל, חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י' באייר תשע"א	לע"נ החכם הרב נסים לופס זצ"ל בן חנה נלבי"ע כ"ה בטבת תשי"י	לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל, חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע ט' בתשרי תשע"ו	לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י"ז בסיוון תשע"ד

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת היידי

חמדת הדף היומי

חשש לחשד הרב עקיבא כהנא

בדפים שאותם נלמד השבוע, הגמרא עוסקת רבות בענייני מצוות הצדקה. בין היתר, היא קובעת את הסטנדרטים שעל פיהם גבאי הצדקה צריכים לעבוד, על מנת שלא ליצור חשד למעילה בכספים שעליהם הם מופקדים.

הגמרא (ח עמוד ב) קובעת כי אם ישנה יתרה בקופת הצדקה, וגבאי הצדקה רוצים לפרוט את הכסף, הם יכולים לפרוט את הכסף לאחרים שרוצים לשלם את תמורתו, אבל לא לעצמם, מפאת החשד (מדובר במטבעות ששער ההמרה שלהם משתנה). דין זה נפסק גם בשולחן ערוך (יורה דעה רנז, ב).

מצד שני, הגמרא כותבת כי גבאי צדקה תמיד מגיעים להתרים בזוגות, ואף פעם אין מצב שבו אדם אחד אחראי על קופת צדקה. אם כן, נשאלת השאלה שבגמרא ביבמות (כה, עמוד ב) נאמר שכאשר יש שני אנשים שמעידים על דבר מה, לדוגמה על אישה שבעלה גירש אותה, אין לחשוש שהם מעידים לטובתם האישית, ולאחד מהם מותר לשאת את האישה, משום שגם אם אחד היה חוטא עבור עצמו השני לא היה חוטא ומעיד עבור חברו, ומדוע אם כן לגבאי הצדקה אסור לפרוט לעצמו בנוכחות הגבאי השני, הרי אין כאן חשד?

הרב חיים קנייבסקי (דרך אמונה שקלים ד, ז ביאור הלכה) מסביר שכל מה שלא שייך חשד, זה רק בענייני איסורים משום שהחטא לא יכול להתחלק לשניים, ואם אדם אחד נושא את האישה שעליה העידו, העד השני לא נהנה מזה. אבל בענייני ממונות, כיון שיש מקום לחשוש שהם מתחלקים בכסף הרי שיש להתרחק מהדבר גם בשני אנשים (סברה זו מובאת בירושלמי יבמות ב, יב).

הרב יחיאל מיכל אפשטיין, (ערוך השולחן יורה דעה רנז, י) מסביר שאף שמצד הדין וודאי שמותר לגבאי הצדקה לפרוט גם לעצמם, אך מפני שיחת הבריות צריכים הם להתרחק, וכמו שנאמר בגמרא בחולין (מד ע"ב) שיש להתרחק מקניית דברים שהחכם הורה בהם להיתר, גם אם לא שייך שיחשדו אותו שהוא משנה בהוראתו, וגם אם מדובר על שני אנשים, וזאת משום שתמיד יש להתרחק מחשד, וכמו שכתבו התוספות ביבמות (שם ד"ה לא חשו) שלמרות שמותר לאדם לעשות מעשה כששנים מעידים, למרות זאת 'בעל נפש יתרחק' מזה.

כמובן, גבאי צדקה ואנשים שעוסקים בכספים באופן קבוע, צריכים להתרחק הרבה יותר מהחשד מאשר אדם שמעיד פעם אחת בעניין כספי. מסתבר שלכן קבעו חכמים כללים נוקשים יותר כלפי גבאי צדקה, וגם הדינים שלכל אדם הם מידת חסידות, או ש'בעל נפש יחמיר על עצמו', בגבאי צדקה הם נהלים מחייבים, כי אחרת מעמד הכספים יישחק בידם והם יגיעו לזלזול בכספים.

כך ניתן גם להסביר את דברי המרדכי (ב"מ הגהות תכח) שלדעתו לגבאים אסור לפרוט לעצמם אפילו בפני בית דין משום שאנשים עלולים לומר שהם השפיעו על בית הדין שהמחיר זול יותר. ברור שחשש זה הוא חשש רחוק שאין צריך לחשוש אליו, אך על מנת לשמור על ניקיון כפיהם של הגבאים קבעו גם דין זה.

מהצד שני יש להוסיף את מה שכתב ערוך השולחן (רנז, יא): "וכשם שהגבאים צריכים לזהר בכל מה שנתבאר כדי שלא יחשדום, כמו כן מוטל על העם לכבדם, ולא יחשדו אותם אחרי שהאמינום עליהם מסתמא הם אנשים נאמנים". כך הוא מסביר את הגמרא שאומרת שלא מחשבים עם גבאי צדקה את הכספים, 'כי באמונה הם עושים' (ט ע"א).

סיכום: הגמרא קובעת שאסור לגבאי הצדקה לפרוט כסף עבור עצמם, דין זה יכול להיות מוסבר או בגלל שבענייני כספים יש יותר מקום לחשד, או כהרחקה יתירה שהטילו אותה על גבאי הצדקה שצריכים להיות נקיים מכל חשד. מאידך, אף על העם מוטל שלא לחשוד בהם ללא בסיס.

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וברור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסיקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

רקע היסטורי ומדעי

המונח 'דבר' במקרא ובחז"ל בוודאי כולל גם את מחלת הדבר במובנה הרפואי המקובל, היינו המחלה הזיהומית הנגרמת על ידי חיידק, אשר זוהה בשנת 1894 על ידי החוקר אלכסנדר ירסין, במכון פסטר. המחלה מאופיינת על ידי דלקת של רקמת הלימפה, שסימנה החיצון הבולט הוא התנפחות בלוטות לימפה מודלקות באזורים שונים בגוף, עד להיתהוות בובון. מכאן השם הקליני לאחת הצורות של הדבר - הדבר הבובוני. המחלה מלווה בחום גבוה, צמרמורות, כאבי ראש, הקאות, שלשולים, חולשה קשה, ושינויים במצב ההכרה. התמותה ללא טיפול במחלה זו גבוהה מאד. המחלה מועברת מחולדות ונברנים אחרים, וכן מהדבקה על ידי בני אדם חולים, באמצעות עקיצת פרעושים. ניתן למנוע את המחלה על ידי חיסון, ובעיקר על ידי ביעור והדברה של החולדות והפרעושים. כיום ניתן לטפל בחולי דבר ביעילות רבה על ידי תכשירים אנטיביוטיים מתאימים, ואם האיבחון נעשה מוקדם והטיפול ניתן בשלבים הראשונים של המחלה ניתן למנוע את התמותה כמעט לחלוטין.

אכן בדרך כלל אין כוונת במקרא וחז"ל דווקא למחלה מסויימת, אלא הוא שם כללי לכל מחלה מדבקת, שגורמת למוות של מספר אנשים מאותה מחלה בסמיכות של זמן ומקום. דבר הוא, איפוא, שם נרדף למגיפה ולנגף [1]. אמנם יש להדגיש, כי נגף משמש גם למוות של אדם בודד [2], בעוד שדבר ומגיפה משמשים תמיד לתיאור מותם של הרבה אנשים. ייתכן שמקור השם 'דבר' הוא בעובדה שכולם מדברים בו, בגלל החללים הרבים שהוא מפיל. יש מי שכתב, שמקור השם הוא "דבר ה'", המתקיים במוות הפתאומי של הנפגע [3].

הדבר נחשב לקללה חמורה [4]. לפי המקרא מועברת המחלה בין בני אדם הנמצאים בצפיפות [5], ובמקומות סגורים [6]. המחלה יכולה לעבור מעיר לעיר, ואפילו כשהערים מופרדות על ידי נהר [7]. החזיר נחשב כגורם מעביר מחלות מדבקות, בגלל הדמיון של מערכת העיכול שלו לזו של בני אדם [8]. גם כשיש דבר בין הגויים, צריכים היהודים להתענות ולהתריע [9], וברור שזו עצה אפידימיולוגית נכונה.

דבר ומגיפה באים על בני האדם בגלל חטאים [10]. בעיקר נזכר הדבר כאזהרה ואיום על חטאי בני ישראל על ידי נביאי החורבן [11]. מספר מגיפות מתוארות במקרא, אם כי ברובם אין תיאור של המחלה שגרמה למותם של אנשים רבים: דבר מצרים [12], שהיה אחד מעשר המכות, פגע רק בבעלי החיים של המצרים, ולא בבני אדם. יש לציין כי אין במקרא, בחז"ל ובמפרשים תיאור מפורט על מהות המכה הזו, והתרגומים תירגמו 'מותנא', היינו מגיפה כלשהי שגורמת למוות; כשנכנסו המרגלים לארץ, היה הדבר נוגף את הגדולים מאנשי כנען, ומתעסקים בני העיר בקבורתם [13]; במגיפה הקשורה לקורח מתו 14,700 אנשים, בנוסף ל-250 האנשים שהיו קשורים ישירות עם קורח [14]; במגיפה בבעל פעור מתו 24,000 איש [15]; במגיפה בימי דוד, בעקבות החטא של מניין האנשים, מתו 70,000 אנשים [16]; רבים מהפלשתים שלקחו את ארון ה' הוכו ומתו במחלת העפלים = הטחורים [17]. יש הסבורים שהמדובר בדיזנטריה, שהיא מחלה זיהומית של מערכת העיכול הגורמת לשלשולים [18], ויש הסבורים, שהעופל הוא הבובון של מחלת הדבר [19]; 50,070 מאנשי בית שמש מתו מפני שראו את ארון ה' [20]; 185,000 מחיילי צבא אשור של סנחריב הוכו בלילה [21]. על מגיפה זו דנו חז"ל [22], וכן יוסף בן מתתיהו [23], וחוקרים אחדים [24], אשר העלו השערות שונות על מהות המגיפה. ואמנם, גם תבוסה במלחמה, המלווה בתמותה רבה של לוחמים, מכונה מגיפה [25] ונגף [26]. ואמנם גם מבחינה רפואית השתנו הדגשים, וכיום מתייחסים כמגיפה גם למחלות או לפגיעות שאינן זיהומיות-מדבקות, כגון מחלות לב, מחלות מדבקות, תאונות וכיו"ב, ומדע האפידמיולוגיה הרחיב את תחומי מחקרו ועיסוקו גם למצבים כאלו.

במאה ה-6 למניינם היתה מגיפת דבר איומה, שנמשכה כשני דורות, ואשר פגעה בכל ארצות האימפריה הרומית, והגיעה עד לאירופה הצפונית. לפי האומדן נספו במגיפה זו כ-100 מיליון בני אדם, שהיוו כמחצית האוכלוסיה של אזור הים-התיכון באותו זמן. מתחילת הספירה ועד המאה ה-17 תוארו למעלה מ-150 מגיפות קשות.

בימי הביניים היו מספר מגיפות כלל-עולמיות קשות, והידועה שבהם היתה המגיפה השחורה, שהיא מחלת הדבר. במשך כ-6 שנים, בין השנים 1346-1352, גרמה מגיפת ה'מוות השחור' למותם של כ-20-25 מיליון בני אדם, מספר שהיווה כרבע עד מחצית האוכלוסיה באירופה ובאנגליה באותם הימים [27]. ההשערה הרווחת היא, שפרוות שיובאו מאסיה לאזור הוולגה שברוסיה, נשאו פרעושים נגועים בחיידק הדבר, וגרמו להתפרצות המחלה באזור. משם התפשטה המחלה לאורך מורד נהר הוולגה עד לים השחור, ומשם הגיעה בספינות לנמלי איטליה ומהם לכל רחבי אירופה. גם באזור ארץ ישראל פגעה המגיפה באותם ימים. בעזה מתו כ-22000 איש, בקיסריה לא נותר אדם חי, בקהיר מתו בשיא המגיפה כ-10000 איש ליום, וקפריסין איבדה כמעט את כל אוכלוסייתה [28].

בעת החדשה נרשמו מגיפות דבר מוגבלות יחסית בהודו ובאפריקה. בישראל היתה מגיפת דבר בשנת 1799, אשר פגעה בצורה קשה בצבאו של נפוליאון ביפו ובעכו. מתוך 2200 הרוגי הצבא הצרפתי היו כ-1000 שמתו בגלל הדבר, ובתוכם 44 רופאים [29]. גדולי ישראל בתקופות אלו התייחסו בהרחבה למגיפות אלו. הם תיארו אותם בפירוט רב, הגדירו את המקומות בהם התרחשו, תיארו ניסיונות טיפוליים, ונתנו עצות כיצד להתנהג. במקומות מסויימים היה מספר החולים כה רב, עד שלא היה אדם בריא שיכול היה לטפל בחולים [30]. המחלה גרמה לאבעבועות [31], ולהפלות מוקדמות [32]. מי שחלה והבריא היה מחוסן, ולא חלה עוד [33].

פרטי דינים

עיר שיש בה דבר, מתענים אנשי העיר ומתריעים. איזהו דבר? אם יש בעיר חמש מאות איש, ומתו בה שלושה מתים בשלושה ימים זה אחר זה, הרי זה דבר; והיו בה אלף, ויצאו ממנה ששה מתים בשלושה ימים זה אחר זה, הרי זה דבר; ויצאו ביום אחד, או בארבעה ימים, אין זה דבר; וכן לפי חשבון זה. היה דבר במדינה, ושיירות הולכות ובאות ממנה למדינה אחרת, שתייהן מתענות, אף על פי שהן רחוקות זו מזו [34]. ודווקא אם מתו בה בחורים, אבל נשים, קטנים וזקנים אינם בכלל מנין אנשי המדינה לעניין זה [35]. אכן, האחרונים פסקו, שבזמן הזה אין מתענים כלל בזמן הדבר, ואין מתאבלים בשעת הדבר, כי מצב החולים עלול להחמיר עקב כך [36]. העצה העיקרית של חז"ל ושל הפוסקים היא לברוח מן העיר בזמן שיש בה דבר [37]. הפוסקים קבעו, שהחובה לברוח מן העיר בזמן מגיפה חלה על כולם, פרט לאלו שכבר חלו במחלה זו, כנראה בהנחה שהם מחוסנים מהמחלה עקב חשיפתם הקודמת, או אלו המסוגלים להיות לעזר לאחרים בשירותם [38]. העצה ההלכתית היא לברוח בתחילת המגיפה, אבל כאשר המגיפה כבר התפשטה, עדיף שלא לצאת מהבית ומהעיר [39]. קריאה מיוחדת קראו הפוסקים להורים לצאת עם ילדיהם ממקומות המגיפה [40]. היה דבר בעולם, ואמרה אשה שבעלה מת בדבר - יש אומרים שהיא נאמנת [41], ויש אומרים שאינה נאמנת [42]. מנהג קדום היה להעמיד חופה של יתומים או עניים בבית העלמין כסגולה לעצירת מגיפות [43].

בגלל החשש מפני התפשטות המחלה והדבקה בה, התירו הפוסקים שינויים שונים בדיני הקבורה של אנשים שמתו עקב זיהומים ומגיפות [44].

מקורות והערות

[1] ראה במדבר יז יא; שם יז יג; שם כה ט; שמו"ב כב כא; ישעיה כב יז; דבהי"ב כא יד; [2] כגון שמו"א כה לח; שמו"ב יב טו; דבהי"ב יג טו; [3] רש"י הירש על פסוקנו; [4] ויקרא כו כה; ירמיה כח ח; יחזקאל יד יט; ועוד; [5] ויקרא כו כה; [6] יחזקאל ז טו; [7] תענית כא ב; [8] תענית שם; טושו"ע או"ח תקעו ג; [9] תוס' תענית כא ב ד"ה אמרו; [10] לדוגמא בפסוקנו. וכן ויקרא כו כה; שמו"ב כד טו; זכריה יד יב; [11] בירמיה כ-20 פעם; ביחזקאל כ-15 פעם. וראה עוד במשנה אבות ה ח-ט. וראה מה שכתב בשערי תשובה לרבנו יונה, שער שלישי, אות' קיז-ק"ח; [12] בפסוקנו; [13] תנחומא שלח ז; [14] במדבר יז יד; [15] במדבר כה ט; [16] שמו"ב כד טו; [17] שמו"א ה ט, יב; [18] יוסף בן מתתיהו, קדמוניות היהודים 2: 300; [19] ראה באנציקלופדיה העברית, כרך יא, ע' דבר, עמ' 871; [20] שמו"א ו יט; [21] מל"ב יט לה; ישעיה לו לו. וראה עוד בדבהי"ב לב כא; [22] ראה סנהדרין צד ב-צה א; מגילה לא ב; שמות רבה יח ה; ילקוט שמעוני, ישעיה פ"י רמז תטו; [23] קדמוניות היהודים, כרך ב, ספר י, פ"א סע' 21. על פי תיאורו ייתכן שהמגיפה נבעה משתיית מים מזוהמים; [24] ראה ז. יעבץ, תולדות ישראל, תרפ"ז, ח"ב עמ' 140 ואילך; ד. ילין, חקרי מקרא: באורים חדשים במקראות (ישעיהו), תרצ"ט, עמ' צא ואילך; י. מרגולין, הרפואה קלח: 171, 2000. חוקרים אלו מדברים על מחלת חום פתאומית, על רעידת אדמה, על שריפה או על ידי הדף אוויר אדיר; [25] שמו"א ד יז; זכריה יד יב; [26] ויקרא כו יז; שמו"ב י טו; [27] ראה סיכום הנתונים באנציקלופדיה עברית, כרך יא, ע' דבר, עמ' 871 ואילך. וראה שם על מגיפות דבר נוספות בשנות ההיסטוריה; [28] ראה ר. מוסרי ואח', הרפואה קכח: 242, 1995; [29] ראה נ. לוי, הרפואה קכח: 820, 1995; [30] ראה שו"ת חות יאיר סי' ס; [31] שו"ת רדב"ז ח"ב סי' תרפב. הכוונה כנראה לבובון של הדבר; [32] שו"ת מהרשד"ם חאבהע"ז סי' קצ; [33] שו"ת הרדב"ז שם. וראה עוד ב"ש"ש ב"ק פ"ו סי' כו; שו"ת חות יאיר סי' ס; [34] תענית כא א-ב; רמב"ם תעניות ב ב, ה; טושו"ע או"ח תקעו ב; [35] ירושלמי תענית ג ד; רמב"ם שם, וראה בלח"מ שם; טושו"ע שם, ומ"ב שם סק"ה; [36] מג"א סי' תקעו סק"ב; מ"ב שם סק"ב; [37] ב"ק ס ב, ובמהרש"א שם; שו"ת מהרי"ל סי' נ; רמ"א יו"ד קטז ה. ועצה זו נרמזה כבר על ידי הנביא ירמיהו כא ט-י. וראה בביאור הגר"א יו"ד סי' קטז סקט"ז; שו"ת דברים פל"ב אות עה; [38] יש"ש ב"ק פ"ו סי' כו; [39] יש"ש שם; רמ"א שם; [40] ראה שלי"ה שער האותיות, ס ג ב; מג"א סי' תרכו סק"ג; [41] יבמות קיד ב, מחלוקת אם נאמנת אם לאו; רמב"ם גירושין יג ז; המחבר, שו"ע אבהע"ז יז נה; [42] טור ורמ"א, אבהע"ז יז נה; שו"ת הר"ן סי' ג; יש"ש יבמות פט"ו סי' ג; [43] ראה שו"ת מהרש"ם ח"א סי' מ; משמרת שלום, חלק דינים, הלכות שמחות אות ח סקל"ט; שולחן העזר ח"ב סי' ז. וראה בס' השואה במקורות רבניים, עמ' 358 ואילך, על מנהג זה בגטאות שונים בעת השואה; [44] ראה שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' צז; שו"ת ערוגת הבושם ח"ב חיו"ד סי' רנא. וראה פת"ש יו"ד סי' שסג סק"ה. וראה מאמרו של הגר"ש גורן, תחומין, כג, תשס"ג, עמ' 93 ואילך, בעניין שינויים בקבורת חללי אבי"כ.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ד)

Mexico City, Mexico

מקסיקו סיטי, מקסיקו

מנחם אב, ה'תשנ"ז

קבלת ריבית מכספים שמופקדים בבנק שרוב בעליו אינם יהודים

שאלה

אדם בקהילתי פתח חשבון חסכון שעליו הוא מקבל ריבית חודשית. אח"כ נודע לו שאחד מבעלי המניות הוא יהודי. היהודי הזה מבעלי הבנק נשוי לגויה והוא לצערנו מתבולל ולכן אין לו כל ענין בהיתר עיסקא. מה דין כספי הריבית שנתקבלו מן הבנק, קשה להניח שהבעלים יסכים לקבל חזרה כספים מלקוח וכן קשה לברר כמה בדיוק נתקבל במשך השנים.

תשובה

נהגו כרוב הפוסקים, להפקיד כספים בבנק שרוב בעלותו בידי נכרים ולקבל עליהם ריבית גם כאשר אין היתר עיסקא¹. סעיף נוסף להקל הוא הגדרתו של הבנק כחברה בע"מ ואז יש מקום לומר שגם אם בעלי המניות הם יהודים אין בכך איסור מכיון שאין שעבוד אישי לתשלום הריבית². בדינו של יהודי מומר לענין ריבית נחלקו המחבר והרמ"א³. להלכה אפשר להקל למי שפוסק כמחבר, רק במי שהמיר את דתו רח"ל⁴. לענין החזרת הריבית - במקום שיש אומדנא דמוכח אין צורך במחילה מפורשת⁵, ואין ענין לצאת ידי שמיים⁶. אבל הלוח צריך לדעת שהכסף מגיע לו כדי שיוכל למחול⁷ וקשה מאוד להגיע למצב זה כשמדובר בגוף עסקי כמו בנק.

¹ עיין סיכום הדעות בספר "תורת רבית" פרק יז סע' סד ובספר "ברית יהודה" בפרק ל סב טז.

2 עיין ב"אגרות משה" יו"ד, ב, סב, ועיין סיכום השיטות בתורת רבית פרק יט סעי' נג.

3 יו"ד ס"י קנט סעי' ב.

4 עיין "תורה רבית" פרק א סעי' מ והדברים ארוכים.

5 שו"ע יו"ד סימן קס סעי' ה פוסק כרמב"ם שמחילה מועילה בהחזרת רבית. הפתחי תשובה (שם ס"ק ו) מביא בשם "שאלת יעבץ" שצריך מחילה מפורשת, אבל מוכח מטעמו שזה רק כאשר יש מקום לחשוש שאין הוא מתכוון למחול. ומפורש יותר בסימן קסא פתחי תשובה ס"ק ה'. ודלא כבית לחם יהודה סימן קס.

6 סימן קסא ס"ק ז בביאור הגר"א.

7 גם אם נאמר ששתיקתו היא כמחילה, הרי זה מחילה בטעות שאינו יודע שיכול לתבוע. אם נניח את מוכנותו ורצונו לשלם כדי לשמור על תדמית של בנקאי מכובד, עדיין נחשב הדבר כיאוש שלא מדעת (שהיה מתיאש אילו ידע שהדבר אבד לו, אלא שאינו יודע) ונפסק כאב"י שלא הוי יאוש (בבא מציעא כב ע"ב). לגבי ריבית, יש סברא לדרוש מחילה עוד יותר ממוקדת שהרי בכל פעם שהלווה משלם מרצונו, יש כאן מחילה אלא שהתורה מבטלת את משמעותה ההלכתית. הרמב"ם בהל' מלוה ולווה פ"ד הל' יג, שאומר שמחילה מועילה לפטור מחיוב החזרה, אמר כן רק אם מחל אחרי שהרבית נגבתה (עיין מגיד משנה שם). במקרה הרגיל שמשלם ברצון, היינו צריכים להניח שכמו ששילם ברצון כך גם שנייה אחרי הפרעון עומד במחילתו, ואז משמע שצריכים מחילה מפורשת או לפחות רמה גבוהה יותר של הוכחה שהוא מוחל. אם מדובר על סכום נכבד ומקום ששומרי מצוות מועטים (והשמועה על החזרת הריבית לא תתפשט) אין זה פשוט לומר שהבעלים היו מוותרים.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

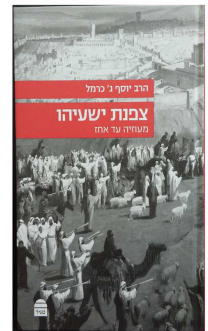
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

חדש – "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

מתפללים לרפואתם השלימה של
ר' אברהם בן שרה חיה
ג'קלין בת רינה
בתוך שאר חולי עם ישראל